

เมื่อกฎหมายดั่งขึ้น เสียงปิ่นก็เงยบลง?

อุดมการณ์ทางกฎหมาย: คำพิพากษาล่างในสถานการณ์ฉุกเฉิน
ศึกษากรณีการประชุมสมัชชาประชาชน
Judicial Ideology: Lower Court Judgment in Emergency Situations,
A Case Study of Political Assembly

วัลย์นักร์ เจนร่วมจิต

ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน 66/4 ซ.ลาดพร้าว 16 แขวงจอมพล เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

Wannaphat Jenroumjit

Thai Lawyers for Human Rights (TLHR) 66/4, Lad Phrao16, Chom Phon, Chatuchak, Bangkok Thailand, 10900

E-mail: wannaphatjenroumjit@gmail.com

Received: February 15, 2024; Revised: June 3, 2024; Accepted: June 8, 2024

บทคัดย่อ

“ผู้พิพากษาดัดสินไปตามกฎหมาย” เป็นคำที่นักกฎหมายต่างวางใจในระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร และความเป็นกลางขององค์กรตุลาการ แต่ความยุติธรรมแท้จริงมันคืออะไร ในปรากฏการณ์คดีการเมือง หลังปรากฏการณ์ในการชุมนุมทางการเมืองครั้งใหญ่ของราษฎรทั่วประเทศในช่วงปี 2563-2565 แสดงถึงความไม่พอใจต่อรัฐบาลและเรียกร้องในประเด็นสิทธิเสรีภาพต่างๆ คู่ขนานไปกับเหตุการณ์โรคระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้รัฐบาลเลือกการประกาศใช้พระราชกำหนดฉุกเฉินฯ ทุกเขตท้องที่ทั่วประเทศ เพื่อควบคุมสถานการณ์แพร่ระบาดโรคและขยายเวลาออกไปยาวนานที่สุดในประวัติศาสตร์ไทย ส่งผลให้เกิดการดำเนินคดีข้อหาฝ่าฝืนพระราชกำหนดฉุกเฉินเนื่องจากการชุมนุมสาธารณะจำนวนมากทั่วประเทศ ซึ่งท้าทายต่ออำนาจและความ “เป็นกลาง” ของผู้พิพากษาในการพิพากษาคดีการเมืองเหล่านี้ โดยผู้เขียนได้โต้แย้งความเข้าใจโดยทั่วไปว่าผู้พิพากษามีความเป็นกลางแต่ในความเป็นจริงในการพิจารณาคดีของผู้พิพากษาล้วนมีเงื่อนไข บริบทภายนอกที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องอย่างมีนัยยะสำคัญที่ทำให้เกิดคำพิพากษาที่แตกต่างกันออกไป

บทความนี้มีความพยายามไขความน่าสงสัยของคำพิพากษา วิเคราะห์เหตุผลและแนวคิดจากคำพิพากษาคดีฝ่าฝืนพระราชกำหนดฉุกเฉินจากเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองในประเทศไทย ในช่วงเวลา พ.ศ. 2563-2565 ที่มีการประกาศใช้พระราชกำหนดฉุกเฉินฯ ในประเทศไทยจากเหตุการณ์โรคแพร่ระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของความคิดจากเหตุผลในคำพิพากษาและการวินิจฉัยลงโทษและยกฟ้อง สะท้อนถึงความไม่เป็นบรรทัดฐานมีความกว้างไปมาว่าคำพิพากษานั้นควรมี “อุดมการณ์” ต่อสิ่งใด

คำสำคัญ: ฝ่าฝืนพระราชกำหนดฉุกเฉิน, คาร์ม็อบพิษณุโลก, คดีการเมือง, อุดมการณ์ทางกฎหมาย

Abstract

“The judge decides according to the law” is a phrase used by lawyers, who rely on the written legal system and the impartiality of the judiciary. What is true justice in the phenomenon of political cases? After the phenomenon of many large political assemblies in Thailand during 2020-2022 due to government dissatisfaction and claims regarding human rights violations, paralleling the outbreak of the coronavirus 2019. The government announced the Enforcement of an emergency decree nationwide to control the emergency, then extended it for the longest time in Thailand’s history. This resulted in prosecutions for violations of the emergency decree due to public assembly throughout the country, which challenged the authority and “impartiality” of judges. The author disputes the general perception that judges are impartial. In reality, in the judge's trial, there are conditions and external context is significantly involved, which cause different judgements.

This article is an attempt to clear up the doubts of the judgment by analyzing the reasons and concepts from the verdict in the emergency decree violation case. The phenomenon of political assembly in Thailand during the period 2020-2022, where the emergency decree was announced in Thailand due to the outbreak of the coronavirus disease 2019, shows the difference aspect from giving reasons in the

judgment to has decision to punish or dismiss the case, reflection to non-normativeness and fluctuation as to what “ideology” the judgment should have.

Keyword: Violate emergency decree, Carmob Phitsanulok, Political cases, Judicial Ideology

1. บทนำ: คดีการเมือง พระราชกำหนดฉุกเฉินฯ ที่ทำลาย “ความเป็นกลาง” ของตุลาการ

การประกาศใช้พระราชกำหนดฉุกเฉินฯ ของนายกรัฐมนตรีโดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ในทุกเขตท้องที่ทั่วประเทศเพื่อจำกัดโรคระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในช่วง พ.ศ.2563-2565 ทำให้เกิดการตั้งคำถามถึงเหตุผลในการประกาศใช้อย่างกว้างขวาง ว่าอาจเป็นการใช้อำนาจของรัฐนำมาสู่ความกลัวครอบงำประชาชน ในขณะที่ประชาชนปล่อยให้รัฐทำการรุกรานสิทธิ เสรีภาพ โดยไม่คำนึงถึงการใช้อำนาจพิเศษ ในการประกาศใช้สภาวะยกเว้น (State of exception) ที่ทำให้การใช้อำนาจพิเศษกลายเป็น “เรื่องปกติ”¹ แม้ว่าเมื่อพิจารณาสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในประเทศไทยจะมีผู้ติดเชื้อจำนวนน้อยมากแต่ก็ยังคงมีการประกาศใช้พระราชกำหนดฉุกเฉินฯ และขยายระยะเวลาออกไปเรื่อยๆ ทั้งที่ไม่มี “ความจำเป็น” ในการขยายระยะเวลาอีกต่อไปและในขณะที่ยังมีกฎหมายอื่นๆ เช่น พ.ร.บ.โรคติดต่อฯ ที่สามารถบังคับใช้กับสถานการณ์ดังกล่าวโดยตรงอยู่แล้วก็ตาม²

สืบเนื่องจากเหตุการณ์ชุมนุมครั้งใหญ่ของประชาชนที่ควบคู่ไปกับสถานการณ์ดังกล่าวถึงความชอบธรรมในการประกาศบังคับใช้เพื่อจุดประสงค์ทางการเมืองมากเกินไปการควบคุมโรคระบาด ซึ่งสถานการณ์เช่นนี้ยังไม่เคยมีบรรทัดฐานในการพิพากษาพิจารณาหรือแม้แต่คำนิยามที่

¹ Claudio Corradetti and Oreste Pollicino, “The ‘War’ Against Covid-19: State of Exception, State of Siege, or (Constitutional) Emergency Powers?: The Italian Case in Comparative Perspective,” *German Law Journal* 22 (2021): 1016–1071.

² กาญจนา นวินิกันท์, “วิถีใหม่ภายใต้บริบท ‘New Normal’ ในสถานการณ์ฉุกเฉิน : ปัญหาความเหมาะสมจำเป็นของพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.2548 ในการรับมือการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส SARS-CoV-2,” *วารสารนิติปริทัศน์* 1, ฉ. 2 (พฤษภาคม 2564), <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/NitiPari/article/view/248448/168483>.

มีความสำคัญต่อการตีความทำให้เกิดความ “ท้าทาย” ต่อความเป็นกลางของตุลาการและกระบวนการยุติธรรม องค์การตุลาการต่อการพิพากษาคดีฝ่าฝืนพระราชกำหนดฉุกเฉินในคดีที่เกี่ยวข้องเนื่องทางการเมือง

บทบาทของศาลกับการเมืองกลายเป็นประเด็นที่ถกเถียงกันอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองซึ่งมีศาลเข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องในการตัดสินชี้ขาดในประเด็นข้อพิพาทอันเกี่ยวเนื่องกับนโยบายสาธารณะ โดยเฉพาะในกรณีที่เกี่ยวข้องกับนโยบายที่คู่กรณีทางการเมืองตั้งศาลเข้ามาชี้ขาดใน “คดีการเมือง” ซึ่งผลของคำพิพากษาส่งผลอย่างมหาศาลต่อทิศทางการเมือง การรักษาอำนาจรัฐหรือการอำนวยความสะดวกในนโยบายสาธารณะ³ เรียกได้ว่ากฎหมายและการเมืองมีความเกี่ยวพันกันอย่างแนบแน่น ทั้งกฎหมายยังเป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐบาลที่ใช้ควบคุมสังคม ดำเนินการและออกแบบโครงสร้างทางการเมือง กฎหมายจึงเป็นส่วนสำคัญในการต่อสู้ทางการเมือง⁴ ในขณะเดียวกันองค์การตุลาการที่เป็นสถาบันทางการเมืองภายใต้หลักการแบ่งแยกอำนาจ มีหน้าที่บังคับใช้กฎหมายตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครอง แม้ที่ผ่านมาสถาบันตุลาการจะมีบทบาทอย่างสำคัญในการกำหนดทิศทางการเมือง⁵ ที่อาจนำไปสู่เครื่องจักรผลิตนิติสงครามที่สร้างวัฏจักรวนเวียนของวัฒนธรรมทางกฎหมายที่เป็นพิษ⁶

เมื่อย้อนเวลากลับไป พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินได้เกิดขึ้นมาครั้งแรกตั้งแต่สมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี โดยประกาศใช้ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2495 โดยนายกรัฐมนตรีมีอำนาจตามกฎหมายสามารถออกกฎหมายออกคำสั่งแก่หน่วยงานราชการและออกข้อกำหนดให้เจ้าหน้าที่รัฐมีอำนาจจำกัดสิทธิของประชาชนบางประการเพื่อแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉินให้ยุติได้โดยเร็ว ทั้งนี้กฎหมายดังกล่าวมีจุดประสงค์เพื่อกำหนดวิธีการบริหาร

³ ชาย ไซซิด, “ศาล’ ในฐานะสถาบันทางการเมือง : มิติการศึกษาและทิศทางการเมืองเปรียบเทียบ,” *วารสารสถาบันพระปกเกล้า* 6, ฉ. 2 (2564): 31–53, <https://kpi-lib.commultim/Journal%20Index/ปีที่16ฉบับที่2/b24303.pdf>.

⁴ Keith E. Whittington, *Law and Politics: Critical Concepts in Political Science* (Princeton University, December 2012).

⁵ ปัทมา สุภคำปิง, “สถาบันตุลาการไทย : ความท้าทายในการแสดงบทบาทอำนาจหน้าที่ในยุคบริบทการเมือง กับความเชื่อมั่นของสังคม,” *สถาบันพระปกเกล้า*, https://kpi.ac.th/media/pdf/M10_50.pdf.

⁶ เต็มทอง ดันสกุลรุ่งเรือง, “จาก ‘ตุลาการภิวัตน์’ ถึง ‘นิติสงคราม’ : สงครามไม่มีวันแล้วเสร็จของปึกฉาวไทย,” 20 กุมภาพันธ์ 2563, <https://www.the101.world/judicialization-of-politics-and-lawfare/>.

เมื่อกฎหมายดั่งขึ้น เสียงปิ่นก็เงยบลง?

ประเทศในสถานการณ์ฉุกเฉินถึงขั้นที่กระทบต่อความมั่นคงของประเทศ ความสงบเรียบร้อยของ ประเทศ⁷ ซึ่งการประกาศใช้นั้น นายกรัฐมนตรีมีอำนาจในการออกประกาศต่างๆ เพื่อควบคุม สถานการณ์ให้กลับสู่ภาวะปกติ รวมทั้งอำนาจในการการนำกำลังทหาร ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่ฝ่าย พลเรือนเข้าป้องกัน ปรามปรามหรือช่วยเหลือประชาชน

ที่ผ่านมาจะมีการประกาศใช้พระราชกำหนดฉุกเฉินฯ ใน 2 รูปแบบ คือ การประกาศใช้ ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งมีการขยายระยะเวลามาตั้งแต่ พ.ศ.2548 รวม 56 ครั้ง จน ปัจจุบันรวมแล้ว 18 ปี และสำหรับการประกาศใช้ในพื้นที่ส่วนกลาง เช่น กรุงเทพฯ ปริมณฑลหรือ พื้นที่อื่นที่เกี่ยวข้อง ที่ผ่านมานั้นจะมีมูลเหตุมาจากการชุมนุมทางการเมืองทั้งสิ้น⁸ อาทิ เหตุการณ์ ผู้ชุมนุมพันธมิตรปะทะผู้ชุมนุม นปช. เมื่อวันที่ 2-14 ก.ย.2551, เหตุการณ์ชุมนุมของกลุ่ม นปช.ที่ ทำเนียบรัฐบาลและสามเหลี่ยมดินแดงหรือเหตุการณ์สลายเสื้อแดง สงกรานต์เลือด เมื่อ 12-24 เม.ย. 2552, สลายการชุมนุมกลุ่ม นปช.ที่ถนนราชดำเนินและสี่แยกราชประสงค์ เมื่อ 7 เม.ย.2553 เป็นต้น⁹ ดังนั้นจากเหตุการณ์ที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่าการประกาศใช้พระราชกำหนดฉุกเฉินฯ มักจะมี เหตุผลทางการเมืองทั้งสิ้น¹⁰ โดยผู้ประกาศใช้กฎหมายดังกล่าวจะเป็นฝ่ายตรงข้ามทางการเมืองกับ ผู้ชุมนุมผู้ต่อต้านเสมอ ดังนั้นพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินเป็นกฎหมาย เครื่องมือหลักในการใช้ควบคุมสถานการณ์ทางการเมืองและรักษาอำนาจทางการเมืองมาตั้งแต่ใน อดีต

ท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมืองหลังการรัฐประหารยึดอำนาจปกครองโดยคณะรักษา ความสงบแห่งชาติ (คสช.) เมื่อวันที่ 22 พ.ค. 2557 ทำให้สิทธิพลเมืองและการเมืองถูกจำกัดลงโดย คำสั่ง คสช. และเกิดรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 ขึ้นในช่วงเวลานี้ แม้ภายหลังจะมี การเลือกตั้งขึ้นใน พ.ศ.2562 แต่กลับกลายเป็นรัฐบาลที่สืบทอดอำนาจจาก คสช. ทำให้หลักประกัน

⁷ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, คำอธิบาย เรื่อง การใช้พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ ฉุกเฉิน พ.ศ.2548, สืบค้นเมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน 2566, <https://www.nsc.go.th/wp-content/uploads/2021/01/ คำอธิบาย-พรก.pdf>.

⁸ สราวุธ ทับทอง, “ความท้าทายครั้งใหม่กับการใช้ พ.ร.ก.ฉุกเฉิน จัดการโรคระบาดเป็นครั้งแรก,” สืบค้นเมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน 2566, <https://themomentum.co/thailand-state-of-emergency-fight-covid-19/>.

⁹ Ilaw, “ประกาศพรก.ฉุกเฉิน ทำในทหครั้ง ยกเลิกทันทีเมื่อเหตุจำเป็นสิ้นสุดแล้ว,” 9 พฤษภาคม 2563, สืบค้น เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2567, <https://ilaw.or.th/node/5653>.

¹⁰ อ้างแล้ว, เสง้อรรถที่ 8

สิทธิและเสรีภาพในการแสดงออกของประชาชนถูกจำกัดในหลายมิติ ในสภาวะ “ประชาธิปไตยที่ถูกควบคุมกำกับ” หรือเป็นระบอบการเมืองแบบผสมระหว่างประชาธิปไตยกับเผด็จการ (Hybrid Regime)¹¹ ภายหลังการเลือกตั้งดังกล่าวเกิดกระแสด้านของประชาชนอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะหลังเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2563 ที่เริ่มต้นขึ้นหลังจากศาลรัฐธรรมนูญยุบพรรคการเมืองอนาคตใหม่ทำให้เกิดปรากฏการณ์การชุมนุมทางการเมืองจำนวนมาก เช่น ปรากฏการณ์แฟลชม็อบ (Flash Mob) ของกลุ่มนักศึกษาและคนรุ่นใหม่ในหลายพื้นที่ทั่วประเทศ

ขณะเดียวกันที่เกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 2019 จึงมีการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินในทุกเขตท้องที่ทั่วราชอาณาจักรในวันที่ 25 มี.ค. 2563¹² เป็นครั้งแรกในประเทศไทยที่มีการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินเพื่อกำจัดปิดป้องโรคติดต่อ แม้ว่าจะมีพระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ.2558 ที่สามารถบังคับใช้ได้อยู่แล้วก็ตาม เนื่องจากรัฐบาลพิจารณาว่าจำเป็นต้องใช้ “อำนาจ” ในการสั่งการให้เกิดผลในทางปฏิบัติในสถานการณ์ฉุกเฉิน เช่น การประกาศเคอร์ฟิวห้ามเดินทาง สั่งปิดสถานประกอบการ เป็นต้น แม้ว่า พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ จะมีวัตถุประสงค์จัดการความมั่นคงและปัญหาทางการเมืองมาโดยตลอด สะท้อนให้เห็นความต้องการในการรวมศูนย์อำนาจเพื่อรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงของรัฐ (บาล)¹³

หลังจากการประกาศใช้ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ ในทุกเขตท้องที่ทั่วประเทศและขยายระยะเวลา รวมทั้งสิ้น 19 คราว จนกระทั่งยกเลิกการประกาศใช้แล้วเมื่อ 1 ต.ค. 2565¹⁴ อันเป็นระยะยาวนานที่สุดในประวัติศาสตร์ไทยที่มีการบังคับใช้ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ ในทุกเขตท้องที่ทั่วประเทศยาวนานที่สุด และยังมีการประกาศใช้กฎหมายที่ทับซ้อนจำนวนมาก โดยอาศัยอำนาจข้อกำหนดออกตามความในมาตรา 9 แห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินฯ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่

¹¹ ยุทธพร อิศรชัย, “รัฐประหาร 2557 (คสช.),” สถาบันพระปกเกล้า, สืบค้นเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2567, [http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=รัฐประหาร_2557_\(คสช.\)](http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=รัฐประหาร_2557_(คสช.)).

¹² ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินในทุกเขตท้องที่ทั่วราชอาณาจักร, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 137 ตอนพิเศษ 69 ง (25 มีนาคม 2563), https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2563/E/069/T_0001.PDF.

¹³ สราวุธ ทับทอง, “ความท้าทายครั้งใหม่กับการใช้ พ.ร.ก.ฉุกเฉิน จัดการโรคระบาดเป็นครั้งแรก,” *The Momentum*, 29 มีนาคม 2563, สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2567, <https://themomentum.co/thailand-state-of-emergency-fight-covid-19/>.

¹⁴ Thai PBS, “ราชกิจจานุเบกษา ประกาศยกเลิก พ.ร.ก.ฉุกเฉิน มีผล 1 ต.ค.นี้,” 30 กันยายน 2565, สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2567, <https://www.thaipbs.or.th/news/content/319999>.

เมื่อกฎหมายดั่งขึ้น เสียงปิ่นก็เงยบลง?

ตลอด มากถึง 47 ฉบับ¹⁵ ซึ่งหากฝ่าฝืนจะมีโทษตามมาตรา 9 แห่ง พ.ร.ก. ฉุกเฉินฯ โดยมีโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี ปรับไม่เกิน 40,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ¹⁶

ตลอดระยะเวลาที่มีการประกาศใช้พระราชกำหนดฉุกเฉินฯ ในขณะที่สถานการณ์การชุมนุมทางการเมืองเพิ่มขึ้นส่งผลให้ผู้ชุมนุมทางการเมืองถูกดำเนินข้อหาฝ่าฝืนพระราชกำหนดฉุกเฉินฯ แล้ว 663 คดี โดยประชาชนถูกดำเนินคดีแล้ว 1,469 คน¹⁷ จนถึงปัจจุบันภาพรวมคำพิพากษาจากการชุมนุมทางการเมืองฝ่าฝืนพระราชกำหนดฉุกเฉินฯ ในช่วง พ.ศ. 2563-2565 หลายศาลมีคำพิพากษาหลายแนวแตกต่างกันออกไป สำหรับคดีที่ต่อสู้มีสัดส่วนที่ศาลยกฟ้องซึ่งมีคำพิพากษายกฟ้องไปอย่างน้อย 100 คดีและคดีที่เห็นว่ามีผลกระทบน้อย 67 คดี¹⁸ แสดงให้เห็นถึงภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออก เมื่อคดีเหล่านี้จำนวนหนึ่งขึ้นสู่ศาลตัดสินของศาลยุติธรรม หลักการพิจารณาคดี “อย่างเป็นกลาง” ของผู้พิพากษาถูกตั้งคำถามอย่างกว้างขวางว่าในความจริงแล้วศาลอาจไม่ได้ยึดถือหรือตัดสินไปตามกฎหมายแต่เพียงอย่างเดียวแต่กลับมีปัจจัยอื่นที่เข้ามาเกี่ยวข้องซึ่งคำพิพากษาและเหตุผลในการพิพากษาล้วนแต่แสดงให้เห็นถึงการให้ “คุณค่า” นำไปสู่การ

¹⁵ ในการประกาศใช้ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ในฐานะนายกรัฐมนตรีมีการกำหนดข้อกำหนดตามมาตรา 9 ได้แก่

- 1) ห้ามมิให้บุคคลใดออกนอกเคหสถานภายในเวลาที่กำหนด เว้นแต่จะได้รับอนุญาต หรือได้รับยกเว้น (เคอร์ฟิว)
- 2) ห้ามชุมนุม ทำกิจกรรมหรือมั่วสุมกันในสถานที่แออัด หรือเป็นการยุยงให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อย
- 3) ห้ามการเสนอข่าวหรือรายงานทำให้ประชาชนเกิดความหวาดกลัวหรือเจตนาบิดเบือนข้อมูลข่าวสารทำให้เกิดความเข้าใจผิดในสถานการณ์ฉุกเฉิน

- 4) ห้ามการใช้เส้นทางคมนาคมหรือการใช้ยานพาหนะ
- 5) ห้ามการใช้อาคาร หรือเข้าไปหรืออยู่ในสถานที่ใดๆ
- 6) ให้อพยพประชาชนออกจากพื้นที่ที่กำหนดเพื่อความปลอดภัย หรือห้ามเข้าพื้นที่

¹⁶ ข้อกำหนดออกตามความในมาตรา 9 แห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.2548 (ฉบับที่ 1), ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 137 ตอนพิเศษ 69 ง (25 มีนาคม 2563).

https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2563/E/069/T_0010.PDF.

¹⁷ ศูนย์ทนายเพื่อสิทธิมนุษยชน, “ตุลาคม 2566 ยอดรวมผู้ถูกดำเนินคดีทางการเมืองรวม 1,930 คน,” สืบค้นเมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน 2566.

¹⁸ ศูนย์ทนายเพื่อสิทธิมนุษยชน, “ศาลแขวงเชียงใหม่ปรับ 3 อดีตนักศึกษา มข. คนละ 4,000 บาท เหตุเดินขบวนไปแจ้งความตำรวจใช้ความรุนแรงปี 63 แม้ไม่มีผู้ติดเชื้อมาจากชุมนุม,” สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2567, <https://thlr2014.com/archives/67389>.

วิเคราะห์ถึง “อุดมการณ์ตุลาการ” ในคำพิพากษาที่มีความแตกต่างกันออกไปอย่างสิ้นเชิง อาจนำไปสู่การยกฟ้องหรือการพิพากษาลงโทษจำเลยในคดีการเมือง

บทความนี้ต้องการศึกษาถึงการให้คุณค่าหรืออุดมการณ์ตุลาการในคำพิพากษา โดยวิเคราะห์จากเหตุผลจากการพิพากษาในคดีฝ่าฝืนพระราชกำหนดฉุกเฉินฯ จากเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงที่มีการประกาศใช้พระราชกำหนดฉุกเฉินฯ ช่วง พ.ศ.2563-2565 โดยในการวิเคราะห์คำพิพากษาไม่ได้เพื่อจำแนกแนวความคิดว่าผู้พิพากษาเป็นอนุรักษนิยมหรือเสรีนิยม เนื่องจากอุดมการณ์นั้นมีความลึกซึ้งและซับซ้อนกว่านั้นมาก แต่จะเป็นการพยายามทำความเข้าใจ “การให้คุณค่า” ที่เป็นฐานทางเหตุผลในคำพิพากษา เพื่อศึกษาคุณค่า อุดมการณ์และมุมมอง รวมถึงการวิพากษ์มายาคติ “ความเป็นกลาง” ของตุลาการที่เป็นความเชื่อพื้นฐานและหัวใจของสถาบันตุลาการ

ในงานชิ้นนี้ผู้เขียนจะกล่าวถึง 4 ส่วนดังต่อไปนี้ ส่วนแรกคือบทนำ ซึ่งจะเกริ่นนำถึงความท้าทายของผู้พิพากษาในการตัดสินคดีทางการเมืองแสดงให้เห็นว่าการเมืองและกฎหมายเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้ ส่วนที่สองคือแนวคิดอุดมการณ์ (ideology) ที่จะอธิบายว่าความเป็นกลางนั้นไม่มีอยู่จริงในขณะที่อุดมการณ์ยังฝังแน่นในผู้พิพากษาและความซับซ้อนของกระบวนการความคิดของความเป็นมนุษย์ ส่วนที่สาม คือส่วนคำพิพากษาในคดีฝ่าฝืนพระราชกำหนดฉุกเฉินฯ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงการให้เหตุผล การให้คุณค่าต่อสิ่งใดซึ่งจะนำไปสู่อุดมการณ์ในคำพิพากษา และส่วนที่สี่ คือส่วนสรุป

2. ด้วยแนวคิดอุดมการณ์ตุลาการภายใต้กลไกรัฐเชิงอุดมการณ์

“ความเป็นกลาง” นับว่าเป็นหัวใจสำคัญของสถาบันตุลาการอันจะนำไปสู่ความยุติธรรมตามหลักการแล้วตุลาการจะต้องสามารถตัดสินคดีโดยไม่มีส่วนได้เสียหรือน้อมเอียงไปฝั่งฝ่ายใด ซึ่งในแวดวงนักกฎหมายก็ยึดมั่นให้ศาลเป็นผู้ตัดสินบรรดาคดี บรรดาข้อพิพาทโดยปราศจาก “อคติ” หรือการนำเอาความรู้สึกความเชื่อส่วนบุคคลหรือทรรศนะส่วนบุคคลเข้ามามีส่วนในคำพิพากษาเป็นบ่อเกิดของความเอนเอียงซึ่งเป็นสิ่งไม่พึงประสงค์อย่างยิ่ง ดังนั้นจึงเกิดการเรียกร้องให้ผู้พิพากษาวางตนอย่าง “เป็นกลาง” นั้นหมายถึงมีความรู้ มีเหตุผลอย่างเป็นภววิสัยโดยปราศจากตัวตนที่

เป็นอัตวิสัยและอคติทั้งปวงซึ่งเป็นไปไม่ได้ในความจริงราวกับเรียกร่องให้ผู้พิพากษากลายเป็นยอดมนุษย์ในโลกอุดมคติ¹⁹

กฎหมายลายลักษณ์อักษรที่บัญญัติกฎระเบียบไว้เป็นที่รู้กันในสังคมแต่การบังคับใช้นั้น จำเป็นต้องมีมนุษย์มาตีความหมายของตัวบทกฎหมายปรับเข้ากับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นและพิพากษา แต่อย่างไรก็ตาม การพิพากษานั้นไม่ได้เป็นไปอย่างเครื่องจักรกลทางกฎหมาย (Legal Machine)²⁰ แต่ประกอบไปด้วยปัจจัยจำนวนมากโดยเฉพาะกระบวนการคิดอิทธิพลของวัฒนธรรมการตอบสนองทางอารมณ์ อคติของผู้พิพากษาผู้ตัดสินคดีนั้นเนื่องจากผู้พิพากษาที่เป็นมนุษย์ย่อมมีอคติอันเกิดจากประสบการณ์ส่วนตัวแม้จะมุ่งเน้นการพิพากษาอย่าง “เป็นกลาง” แต่อคติสามารถส่งผลได้โดยไม่รู้ตัว

แม้ในระยะหลังในแวดวงผู้พิพากษาจะเน้นย้ำการพิจารณาและพิพากษาคดีอย่างเป็น ภาวิสัย (Objectivity) หรือภาวะที่ไม่ได้รับอิทธิพลจากประสบการณ์ส่วนตัวในอดีตเรียกได้ว่าเป็น การไร้อคติ (Free from biases and Prejudices) และไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Impartiality) คำพิพากษาจึง จะเป็นอิสระอย่างแท้จริงซึ่งรวมถึงการเป็นอิสระจากจิตใจของผู้พิพากษาเองด้วยซึ่งแตกต่างจาก ความเป็นอัตวิสัย (Subjectivities) ที่มักจะเป็นความคิดเห็นและขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของ ผู้พิพากษาแต่ละคนตามคุณค่า อารมณ์ ความรู้สึก ความเชื่อ มุมมองซึ่งมีความเสี่ยงจะยึดความ คิดเห็นของตนเองเป็นใหญ่เหนือความคิดเห็นอื่นๆ แต่การพิจารณาโดยภาวิสัยนั้นเป็นเรื่องยากที่จะ เกิดขึ้นได้ในความเป็นจริง²¹ ดังนั้นเราจึงควรยอมรับถึงความไม่เป็นกลางเหล่านี้และทำความเข้าใจถึง “ปัจจัย” หลักในการเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับคำพิพากษาในคดีการเมืองโดยอาศัยแนวคิด “อุดมการณ์ตุลาการ” (Judicial Ideology) และ “อุดมการณ์ทางการเมือง” (Political Ideology) เข้ามาพิจารณาประกอบ

¹⁹ ปานทอง สุ่มมัตย์ และคณะ, *ความเป็นภาวิสัยในการตัดสินคดี* (เชียงใหม่: สำนักงานอธิบดีผู้พิพากษามาภาค 5), หน้า 11.

²⁰ สมชาย บริชาศิลป์กุล, “สมชาย บริชาศิลป์กุล: ผู้พิพากษามีไข่ปากที่เปล่งเสียงของกฎหมาย,” *CMU Journal of Law and Sciences* 15, ฉ. 2.

²¹ ปานทอง สุ่มมัตย์ และคณะ, *ความเป็นภาวิสัยในการตัดสินคดี* (เชียงใหม่: สำนักงานอธิบดีผู้พิพากษามาภาค 5), หน้า 15.

“อุดมการณ์” ในกลุ่มคนหรือระหว่างความสัมพันธ์ของบุคคลโดยอุดมการณ์ขึ้นอยู่กับค่านิยมส่วนบุคคล ความเชื่อและความคาดหวังซึ่งจะแสดงออกผ่านความคิด การกระทำและการตอบโต้เป็นแนวคิดที่สามารถมีบทบาทอย่างสำคัญในการจัดระเบียบสังคมและการทำงานของสังคม อุดมการณ์นี้เกี่ยวข้องกับทั้งโครงสร้างทางสังคม ระบบเศรษฐกิจรวมทั้งโครงสร้างทางการเมือง²² นักสังคมวิทยาจึงมักนิยามถ้อยคำว่า “อุดมการณ์” ว่าเป็นโลกทัศน์ของแต่ละปัจเจกชนและตระหนักว่ามีความหลากหลายและแข่งขันทางอุดมการณ์ในสังคมต่างๆ ในแต่ละช่วงเวลาและบ้างก็มีอำนาจเหนือผู้อื่น²³

แม้ว่าหลักการพิจารณาคืออย่างอิสระก็เป็นหัวใจหนึ่งขององค์การตุลาการแต่ในสังคมที่ประกอบไปด้วยระบบอำนาจนิยมหยั่งลึกในระบบความคิดของคนในสังคมทำให้เกิดปัญหาทิศทางของอุดมการณ์ที่ครอบงำฝ่ายตุลาการมีลักษณะอย่างไร มีคุณค่าผูกพันอย่างไร โดยอาจเป็นการนำตนเองเข้าผูกพันกับจารีตของสังคมหรือการยึดมั่นในความเชื่อที่สืบทอดกันมาไม่ให้ถูกท้าทายหรือแตะต้องอุดมการณ์เหล่านี้กลายเป็นเงาตามตัว ดังนั้นจึงปฏิเสธไม่ได้ว่าในหมู่ตุลาการย่อมมี “อุดมการณ์” ผสมปนเปในการพิจารณาคืออย่างแยกไม่ออก เราอาจคาดหวังได้แต่เพียงความตระหนักและมีความมีอุดมการณ์ของผู้พิพากษาต่ออำนาจอธิปไตยและความเสมอภาคในสังคมประชาธิปไตย²⁴

คาร์ล มาร์กซ ถือเป็นนักปรัชญาคนแรกที่ได้วางกรอบทฤษฎีอุดมการณ์ โดยอธิบายว่า อุดมการณ์เกิดขึ้นจากรูปแบบการผลิตซ้ำของสังคมสะท้อนผลประโยชน์ของชนชั้นปกครองและพิสูจน์ให้เห็นถึงสภาพที่เป็นอยู่นั้นคือโครงสร้างชั้นบนของสังคม (Superstructure) อย่างไรก็ตามเขามองว่าความสัมพันธ์ระหว่างรากฐานและโครงสร้างส่วนบนเป็นวิภาษวิธีซึ่งหมายความว่าโครงสร้างส่วนบนและส่วนล่างสามารถส่งผลกระทบต่ออีกฝ่ายได้อย่างเท่าเทียมและการเปลี่ยนแปลงสิ่งหนึ่งย่อมจะต้องเปลี่ยนแปลงอีกสิ่งหนึ่งเสมอ เขาเชื่อว่าเมื่อคนงานสามารถ

²² Cole, Nicki Lisa, Ph.D., "Theories of Ideology," *ThoughtCo*, February 16, 2021, <https://thoughtco.com/ideology-definition-3026356>.

²³ เพิ่งอ้าง

²⁴ สมชาย ปริชาติศิลปกุล, “ทำไมผู้พิพากษาจึงบิดเบือนการใช้กฎหมาย,” 12 กรกฎาคม 2565, สืบค้นเมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2567, <https://www.the101.world/judge-and-authoritarian/>.

เปลี่ยนแปลงจิตใต้สำนึกทางชนชั้นและตระหนักถึงการถูกเอารัดเอาเปรียบจากชนชั้นผู้มีอำนาจ ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่าพวกเขาสามารถเปลี่ยนแปลงพื้นฐานของอุดมการณ์ได้²⁵

อันโตนิโอ กรัมสกี นักเคลื่อนไหว นักข่าวชาวอิตาลีได้เสนอทฤษฎีอุดมการณ์ที่ได้พัฒนาตามรอย คาร์ล มาร์กซ เพื่อช่วยอธิบายว่าทำไมการปฏิบัติจึงไม่เกิดขึ้นจริง กรัมสกีได้เสนอทฤษฎีของเขาเกี่ยวกับการครอบครองความเป็นเจ้าด้านวัฒนธรรม (Cultural hegemony) โดยให้เหตุผลว่าอุดมการณ์ที่ครอบงำนั้นมีอิทธิพลเหนือจิตสำนึกและสังคมมากกว่าที่มาร์กซจินตนาการไว้และมุ่งเน้นไปถึงบทบาทของสถาบันการศึกษาทางสังคมที่เผยแพร่อุดมการณ์ที่โดดเด่นและการรักษาอำนาจของชนชั้นปกครองซึ่งสถาบันได้สอนแนวคิด ความเชื่อ ค่านิยมและแม้กระทั่งอัตลักษณ์ที่สะท้อนถึงผลประโยชน์ของชนชั้นปกครองสร้างสมาชิกของสังคมที่ปฏิบัติและเชื่อฟังซึ่งให้ผลประโยชน์แก่ชนชั้นปกครองนั้นๆ²⁶ โดยพลังอำนาจของผู้ปกครองถูกใช้ผ่าน “อุดมการณ์” (Ideology) ที่ทำให้สามารถปกครองได้อย่างเป็นที่ยอมรับ ไม่ใช่ด้วยการบังคับ

หลายปีต่อมานักปรัชญาฝรั่งเศส หลุยส์ อัลธุสแซร์ (Louis Althusser) ได้พัฒนาแนวคิด “กลไกของรัฐเชิงอุดมการณ์” (Ideological State Apparatus) หรือ ISA กับ “กลไกของรัฐเชิงกดปราบ” (Repressive State Apparatus) ในความเห็นของอัลธุสแซร์ อุดมการณ์ที่โดดเด่นของสังคมใดก็ตามมักจะถูกทำซ้ำผ่านกลไกของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สื่อ ศาสนา และการศึกษา ซึ่งอัลธุสแซร์อธิบายว่ากลไกของรัฐเชิงอุดมการณ์ทำงานส่งเสริมภาพลวงตาเกี่ยวกับวิธีการทำงานของสังคมและเหตุใดสิ่งต่างๆ จึงเป็นอย่างที่พวกเขาเป็นอยู่ โดยการอธิบายถึงชนชั้นแรงงานและคนอื่นๆ จัดวางตนเองในความสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจอย่างไรและการตัดสินใจเลือกสิ่งนั้นๆ เพราะอุดมการณ์²⁷

หากจะกล่าวโดยเฉพาะถึง “อุดมการณ์ตุลาการ” (Judicial Ideology) เป็นเรื่องยากที่จะเข้าใจหรือมีมาตรวัดที่แน่นอนในขณะที่มีความคิดแตกต่างกัน หรือมีแนวคิดที่ไม่สอดคล้องกันเท่าใดนัก ผลก็คือความขัดแย้งทางความคิดเหนือธรรมชาติของตุลาการนั้นปะปนได้ง่ายเกินไปด้วยความเข้าใจผิดโดยสิ้นเชิง โดย 1. “อุดมการณ์” ไม่ใช่ปรากฏการณ์ที่จับต้องได้หรือสามารถสังเกตได้

²⁵ อ้างแล้ว, เชิงอรรถที่ 22

²⁶ อ้างแล้ว, เชิงอรรถที่ 22

²⁷ Richard D. Wolff, “Ideological State Apparatuses, Consumerism, and U.S. Capitalism: Lessons for the Left,” *University of Massachusetts Amherst*, 2004, https://scholarworks.umass.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1076&context=econ_workingpaper.

โดยตรง 2. พฤติกรรมของตุลาการมักเปิดกว้างในการถูกตีความไปในทิศทางที่หลากหลาย
3. อุดมการณ์ตุลาการอาจเป็นปรากฏการณ์หลากหลายมิติ เช่น ผู้พิพากษาที่มีแนวคิดเสรีนิยมในบริบทหนึ่งอาจเป็นสายอนุรักษ์นิยมในอีกบริบทหนึ่ง ดังนั้นการตีตบท้ายกำกับว่าเป็น “เสรีนิยม” หรือ “อนุรักษ์นิยม” อาจใช้การไม่ได้เลย²⁸ ดังนั้นอุดมการณ์ตุลาการอาจเป็นได้ทั้งการส่งเสริมหรือขัดขวางกลรัฐเชิงกตปราบและกลไกรัฐเชิงอุดมการณ์

สำหรับอุดมการณ์สามารถแบ่งได้ 3 ประเภท²⁹ คือ 1. อุดมการณ์หลัก (Dominant Ideology) คืออุดมการณ์ที่ชนชั้นปกครองผลิตซ้ำเพื่อให้เกิดการยอมรับและเป็นกระแสหลักของสังคมเพื่อสืบทอดอุดมการณ์เหล่านี้ ถ้าในทางสังคมทุนนิยมมักจะกล่าวว่า “เมื่อใครยาวสาวได้สาวเอา” ซึ่งหมายถึงคนมียาว (ชนชั้นนำหรือนายทุน) จะมีโอกาสมากกว่าที่จะได้เปรียบคนมือสั้น (ชนชั้นแรงงาน) หรือในแวดวงนิติศาสตร์ก็ตาม การส่งเสริมรัฐอธิปไตย (Sovereignty) ด้วยวาทกรรม “กฎหมายย่อมเป็นกฎหมาย” ที่มักจะมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนว่าเมื่อรัฐออกกฎหมายใดมาประชาชนจะต้องรับรู้และปฏิบัติตามอย่างปราศจากเงื่อนไขโดยไม่คำนึงถึงหลักนิติธรรม หรือแหล่งที่มาของกฎหมายนั้นๆ 2. อุดมการณ์ทางเลือก (Alternative Ideology) หรืออุดมการณ์ที่ประนีประนอมกับแบบแรก และยอมรับอุดมการณ์บางอย่าง และ 3. อุดมการณ์ตรงข้ามหรือต่อต้าน (Oppositional/Counter-Ideology) หรืออุดมการณ์ที่เสนอภาพของสังคมแบบใหม่เพื่อเรียกร้องให้มีผู้มาร่วมอุดมการณ์ เมื่อพิจารณาอุดมการณ์ลักษณะต่างๆ ในสังคมหนึ่งย่อมมีหลายกรอบความคิดผสมกันไป และมีการพลวัตไปตามพื้นที่ เวลา โดยอุดมการณ์หนึ่งๆ ก็ย่อมไม่อาจครองพื้นที่ทางความคิดได้ตลอดไป ดังนั้นจึงมักจะเกิดสงครามช่วงชิงพื้นที่ทางความคิด (War of Position)³⁰ หมายถึงการต่อสู้ด้านรสนทางอุดมการณ์หรือวัฒนธรรมที่กำลังดำเนินอยู่ในพื้นที่ รวมถึงการตัดสินใจ

²⁸ Joshua B. Fischman and David S. Law, “What Is Judicial Ideology, and How Should We Measure It?” *Journal of Law and Policy* 29, no. 1 (2009), <https://journals.library.wustl.edu/lawpolicy/article/id/778/>.

²⁹ กิ่งกาญจน์ เอี่ยมละออ, “การแข่งขันในการครองอำนาจทางความคิดระหว่างพรรคเพื่อไทยและพรรคประชาธิปัตย์ในการหาเสียงเลือกตั้งวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2554,” วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2555.

³⁰ กาญจนา แก้วเทพ, *สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับการสื่อสารศึกษา* (กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์, 2551).

ความของศาลเองก็มีอิทธิพลจากอุดมการณ์ของผู้พิพากษาซึ่งทำให้เกิดการแย่งชิงพื้นที่ทางความคิดภายในระบบกฎหมายเช่นเดียวกัน

สำหรับ “อุดมการณ์ตุลาการ” หรือการยึดมั่นในบทบาทอาชีวะตุลาการของตนในระบบกฎหมายอย่างแข็งขันหรือกล่าวอย่างกว้างๆ ได้ว่าอุดมการณ์ตุลาการในระบบกฎหมายรัฐธรรมนูญตุลาการก็ควรจะต้องเคารพต่อรัฐธรรมนูญหรือการยึดตามเจตนารมณ์กฎหมายที่ออกโดยฝ่ายนิติบัญญัติหรือแม้แต่คำนิยามของกฎหมายที่เคยถูกบัญญัติไว้ แต่ในอีกแง่หนึ่ง การยึดมั่นอุดมการณ์ตุลาการจำเป็นจะต้องตั้งอยู่บนสถาบันประชาธิปไตยที่แท้จริง การมีส่วนในการตัดสินใจตัดสินคดีการเมืองอย่างไร้ความสำคัญอย่างมากในการใช้อุดมการณ์เพื่อตัดสินเป็นไปตาม หรือไม่เป็นไปตามหลักการของรัฐธรรมนูญด้วยเหตุผลบางประการ³¹

แม้ว่ารัฐธรรมนูญจะเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศแต่ก็เรียกได้ว่าเป็นเพียงกฎหมายที่กำหนดบรรทัดฐานที่ไม่มีพลังอำนาจ ไม่มีบทกำหนดโทษหากไม่ยึดถือตาม ปัญหาคือหลักการทฤษฎีรัฐธรรมนูญไม่ได้เปิดช่องให้เกิดการตีความสนองความต้องการของผู้ตัดสินซึ่งอาจขาดความรู้ความเข้าใจในหลักการของรัฐธรรมนูญอย่างถ่องแท้ โดยเฉพาะในคดีเกี่ยวกับการเมืองที่ให้พลังอำนาจแก่ตุลาการในการตัดสินใจทำให้เกิดความไม่แน่นอนในการตีความกฎหมายซึ่งแท้จริงแล้วกฎหมายสูงสุดไม่ใช่ผู้พิพากษาโดยผู้พิพากษาเป็นเพียงผู้นำมาซึ่งความยุติธรรมเท่านั้น³²

3. คุณค่าต่อ “การรักษาอำนาจรัฐ(บาล)” หรือ “สิทธิเสรีภาพของประชาชน”

คำพิพากษาหลังจากการดำเนินคดีข้อหาฝ่าฝืนพระราชกำหนดฉุกเฉินฯ อย่างเข้มข้นต่อผู้ชุมนุมทางการเมืองในช่วงเวลาการบังคับใช้กฎหมาย พ.ศ.2563-2565 ในยุครัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ซึ่งถูกเรียกได้ว่าเป็นอำนาจสืบทอดมาจากการรัฐประหาร พ.ศ.2547³³ ทำให้

³¹ Benjamin Oliphant, “A Clearly Articulated View of How Judges Should Judge Can Improve Decision-Making and Accountability,” October 5, 2015, <https://policyoptions.irpp.org/magazines/october-2015/stephen-harper-and-the-judiciary/in-defence-of-judicial-ideology/>.

³² Richard A. Posner, “Against Constitutional Theory,” *University of Chicago Law School*, https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2854&context=journal_articles.

³³ Ilaw, “สืบทอดผลที่ ‘ประยุทธ์’ ไม่ควรอ้างว่า เป็นนายกฯ จากการเลือกตั้ง,” 5 มิถุนายน 2562,

เกิดคำพิพากษาของศาลจำนวนมากขึ้นทั่วประเทศ ภายใต้ความท้าทายในการพิจารณาคดีแสดงให้เห็นแนวความคิดและเหตุผลของคำพิพากษา หนึ่งข้อเท็จจริงที่มีแนวคำพิพากษาที่แยกเป็นสองแนวตาม “คุณค่า” ที่ผู้พิพากษายึดถือ สิ่งเหล่านี้ล้วนประกอบกันเป็นแนวทางของคำพิพากษาในเหตุการณ์ที่ใกล้เคียงกันต่อมา

หลังจากการประกาศใช้ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ และประกาศขยายระยะเวลาต่อเนื่องกันถึง 19 คราว นายกรัฐมนตรีได้มีการใช้อำนาจตามมาตรา 9 แห่ง พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ ออกข้อกำหนดออกตามความในมาตรา 9 แห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.2548 มาถึง 47 ครั้ง ตลอดระยะเวลาที่มีการขยายการบังคับใช้ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ ตลอดมาเพื่อกำหนดข้อห้ามต่างๆ เช่น การห้ามดำเนินการหรือจัดกิจกรรมที่เสี่ยงต่อการแพร่โรค การสั่งให้ปิดสถานที่เสี่ยงต่อการแพร่โรค การกำหนดพื้นที่สถานการณ์ การสั่งให้งดหรือหลีกเลี่ยงการเดินทาง เป็นต้น³⁴ นอกจากนี้ยังมีคำสั่งคณะกรรมการโรคติดต่อหรือคำสั่งจังหวัดในแต่ละจังหวัด โดยอาศัยอำนาจแห่งพระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ.2548 และข้อกำหนดออกตามความในมาตรา 9 แห่ง พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ ออกคำสั่งต่างๆ อีก เช่น การปิดสถานที่เสี่ยงเป็นการชั่วคราว การกำหนดมาตรการควบคุมกิจกรรมรวมกลุ่มคนจำนวนมาก³⁵ นอกจากนี้ยังมีคำสั่งหัวหน้าผู้รับผิดชอบในการแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉินในส่วนที่เกี่ยวกับความมั่นคง โดยผู้บัญชาการทหารสูงสุดออกมาอีกหลายฉบับเพื่อห้ามการชุมนุมหรือทำกิจกรรมในพื้นที่ที่มีประกาศกำหนด³⁶ ซึ่งการออกข้อกำหนด คำสั่ง ประกาศหลายครั้งซ้ำซ้อนกันสร้างความสับสนให้แก่ประชาชนอย่างมากและส่งผลกระทบต่อกิจการ ธุรกิจของประชาชนได้รับผลกระทบเป็นวงกว้าง แสดงให้เห็นถึงความสับสนเชิงอำนาจพิเศษที่รัฐออกกฎหมายจำนวนมากเพื่อ “ควบคุม” ประชาชน ในขณะที่ประชาชนจำต้องตกอยู่ในสภาวะจำยอม ไร้อำนาจการต่อรองและ

<https://www.ilaw.or.th/articles/3556>.

³⁴ เช่น ข้อกำหนดออกตามความในมาตรา 9 แห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.2548 (ฉบับที่ 20)

³⁵ เช่น คำสั่งคณะกรรมการโรคติดต่อจังหวัดเชียงใหม่ที่ 46/2564, 82/2564.

³⁶ เช่น ประกาศหัวหน้าผู้รับผิดชอบในการแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉินในส่วนที่เกี่ยวกับความมั่นคง เรื่อง ห้ามการชุมนุม การทำกิจกรรม การมั่วสุม ที่ก่อให้เกิดการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด 19) ฉบับที่ 14, 1 พฤศจิกายน 2564.

กลายเป็นผู้ถูกกดทับแม้การออกกฎหมายจำนวนมากเหล่านี้จะฟันต่อธรรมชาติของการอยู่ร่วมกันในสังคม รัตนอนเสรีภาพอย่างมากเพราะหากฝ่าฝืนจะมีโทษทางอาญาและอาญาถูกบังคับดำเนินคดี

ปฏิเสธไม่ได้ว่าการออกกฎหมายที่ซ้ำซ้อนจำนวนมากเพื่อป้องกันการรวมกลุ่มของบุคคล ซึ่งมีลักษณะปรับเปลี่ยนถ้อยคำในตัวบทกฎหมายไปตามความรุนแรงของสถานการณ์ แม้ในบางกฎหมายที่ออกมามีถ้อยคำที่ไม่ชัดเจนที่สามารถตีความได้หลากหลายความเข้าใจ เช่น การห้ามชุมนุมหรือทำกิจกรรมที่เสี่ยงต่อการแพร่โรคในพื้นที่เฝ้าระวัง... จะเห็นได้ว่า “ความเสี่ยง” ต่อการแพร่โรค หรือห้ามมิให้มีการชุมนุม การทำกิจกรรมหรือการมั่วสุมกัน ณ ที่ใดๆ ใน “สถานที่แออัด” หรือกระทำการดังกล่าวอันเป็นการยุยงให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อย ทั้งถ้อยคำของความ “เสี่ยงต่อการแพร่โรค” และ “สถานที่แออัด” ไม่มีกฎหมายใดให้คำนิยามเป็นการทั่วไปทำให้เกิดข้อถกเถียงและความไม่แน่นอนในการตีความข้อความดังกล่าว ทั้งก็ยังไม่มีความพิพากษาใดที่เป็นบรรทัดฐาน ทำให้ผู้ใช้กฎหมายโดยเฉพาะผู้พิพากษาจึงมีส่วนสำคัญในการอธิบายตรรกะ เหตุผลในการบังคับใช้ให้ปรากฏขึ้นมา

สำหรับเนื้อหาการวิเคราะห์เพื่อให้เห็นความชัดเจนของอุดมการณ์ในคำพิพากษา จากเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองช่วง พ.ศ.2563-2565 ซึ่งมีคดีฝ่าฝืน พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ มากกว่า 663 คดีทั่วประเทศซึ่งมีทั้งคำพิพากษาที่ยกฟ้องจำเลยและพิพากษาลงโทษจำเลยอย่างคาดเดาผลไม่ได้ ทั้งนี้ ผู้เขียนยกตัวอย่าง หนึ่งในคำพิพากษาคดีฝ่าฝืน พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ อันสืบเนื่องจากการชุมนุมทางการเมืองของศาล ในคดีคาร์ม็อบพิษณุโลก เนื่องจากปัจจุบันมีคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ซึ่งกลับคำพิพากษาของศาลชั้นต้นในเนื้อหาสาระสำคัญของคดี อันเนื่องด้วยสิทธิเสรีภาพในการชุมนุมมีขอบเขตน้อยเพียงใด สามารถถูกจำกัดโดยอำนาจรัฐได้เพียงใด แม้วิธีการต่อสู้คดีของจำเลยคือการอ้างถึงสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญมาตั้งแต่ต้น แต่เหตุผลในคำพิพากษาสามารถสะท้อนให้เห็นสนามรบของพื้นที่ทางความคิดในคำพิพากษา ในการชั่งน้ำหนักระหว่างการให้คุณค่าต่ออำนาจรัฐบาล โดยนายกรัฐมนตรี ประกาศใช้พระราชกำหนดฉุกเฉินฯ หรือ การให้คุณค่าต่อสิทธิ เสรีภาพของประชาชนตามหลักประชาธิปไตย

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอันเป็นมูลเหตุในคดีนี้สรุปได้ว่า เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2564 ขบวนรถยนต์และจักรยานยนต์ประมาณ 17 คัน ที่มาร่วมกิจกรรม “Car park Phitsanulok” หรือ กิจกรรมคาร์ปาร์ค พิษณุโลก โดยเคลื่อนขบวนจากหน้ามหาวิทยาลัยนเรศวรไปตามถนนต่างๆ ในจังหวัดพิษณุโลกพร้อมติดป้ายข้อความแสดงสัญลักษณ์ทางการเมือง จำเลยในคดีนี้ขึ้นถือไม้ค

ปราศรัยเกี่ยวกับการอภิปรายไม่ว่างใจนายกรัฐมนตรี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา อยู่ด้านหลังรถยนต์กระบะนำขบวนซึ่งพนักงานอัยการฟ้องว่าจำเลยชุมนุมเสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของโรคในพื้นที่มีคำสั่งกำหนดเป็นพื้นที่ควบคุมสูงสุด³⁷ ท่ามกลางช่วงเวลาที่มีการชุมนุมจำนวนมากเกิดขึ้นทั่วประเทศ เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวมีการประกาศใช้ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ³⁸

³⁷ พนักงานอัยการโจทก์ฟ้อง ฝ่าฝืนประกาศหัวหน้าผู้รับผิดชอบในการแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉินในส่วนที่เกี่ยวกับความมั่นคง เรื่อง ห้ามการชุมนุม การทำกิจกรรม การมั่วสุมที่ก่อให้เกิดการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ฉบับที่ 9 ข้อ 3. ห้ามมิให้มีการชุมนุม การทำกิจกรรมหรือการมั่วสุมกัน ณ ที่ใดๆ ในสถานที่แออัดหรือกระทำการดังกล่าวอันเป็นการยุยงให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อย ทั้งนี้ภายในเขตพื้นที่ที่หัวหน้าผู้รับผิดชอบประกาศกำหนด และฝ่าฝืนคำสั่งจังหวัดพิษณุโลกที่ 5854/2564 เรื่องมาตรการป้องกันการแพร่โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือโรคโควิด 19 ข้อ 5. ขอให้ลงโทษตามพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.2558 มาตรา 5, 9, 18.

³⁸ ซึ่งมีข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องในคดีนี้คือ เมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2563 นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 5 แห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.2548 (ฉบับที่ 15) ประกาศ ณ วันที่ 25 ธันวาคม 2563 ข้อ 3 กำหนดห้ามมิให้มีการชุมนุม การทำกิจกรรมหรือการมั่วสุมกัน ณ ที่ใดๆ ในสถานที่แออัดหรือกระทำการดังกล่าวอันเป็นการยุยงให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อย ทั้งนี้ภายในเขตพื้นที่ที่หัวหน้าผู้รับผิดชอบประกาศกำหนด และ ฉบับที่ 30 ประกาศ ณ วันที่ 1 สิงหาคม 2564 ข้อ 4 ห้ามจัดกิจกรรมที่มีความเสี่ยงต่อการแพร่โรค ห้ามจัดกิจกรรมซึ่งมีการรวมกลุ่มกันของบุคคลเพื่อลดความเสี่ยงในการสัมผัสกันที่สามารถแพร่โรคได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากผู้ว่าราชการจังหวัดกรุงเทพมหานคร หรือผู้ว่าราชการจังหวัด หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายที่จะพิจารณาเพื่อให้ความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่จัดกิจกรรมและสถานการณ์ในพื้นที่รับผิดชอบ หลังจากนั้นนายกรัฐมนตรีมีคำสั่งศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด 19) ที่ 11/2564 เรื่องพื้นที่สถานการณ์ที่กำหนดเป็นพื้นที่ควบคุมสูงสุดและเข้มงวด พื้นที่ควบคุมสูงสุดและพื้นที่ควบคุม ตามข้อกำหนดออกตามความในมาตรา 9 แห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.2548 กำหนดให้จังหวัดพิษณุโลกเป็นพื้นที่ควบคุมสูงสุด และผู้บัญชาการทหารสูงสุดซึ่งเป็นหัวหน้าผู้รับผิดชอบในการแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉินในส่วนที่เกี่ยวกับความมั่นคงได้ออกประกาศหัวหน้าผู้รับผิดชอบในการแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉินในส่วนที่เกี่ยวกับความมั่นคง เรื่อง ห้ามการชุมนุม การทำกิจกรรม การมั่วสุมที่ก่อให้เกิดการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ฉบับที่ 9 ลงวันที่ 3 สิงหาคม 2564 ข้อ 3 กำหนดห้ามมิให้มีการชุมนุม หรือการทำการกิจกรรมที่มีความเสี่ยงต่อการแพร่โรคในพื้นที่มีประกาศหรือคำสั่งกำหนดเป็นพื้นที่ควบคุมสูงสุดและเข้มงวด พื้นที่ควบคุมสูงสุด พื้นที่ควบคุม พื้นที่เฝ้าระวังสูง พื้นที่เฝ้าระวัง เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่หรือกิจกรรมที่ได้รับการยกเว้น และเมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 2564 ผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลกในฐานะผู้กำกับการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินจังหวัดพิษณุโลกโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการโรคติดต่อจังหวัดพิษณุโลก อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ.2558 ข้อ 7 แห่งข้อกำหนดออกตามความในมาตรา 9 แห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.2548 (ฉบับที่ 1) ประกาศ ณ วันที่ 25 มีนาคม 2563 และข้อกำหนดออกตามความในมาตรา 9 แห่งพระราชกำหนดดังกล่าว (ฉบับที่ 30) ประกาศ ณ วันที่ 1 สิงหาคม 2564 มีคำสั่งพิษณุโลกที่ 2854/2564 ข้อ 5 กำหนดห้ามจัดกิจกรรมซึ่งมีการรวมกลุ่มกันของบุคคล และห้ามการชุมนุมในลักษณะมั่วสุมอันเป็นเหตุที่จะก่อให้เกิดการแพร่ระบาด

เมื่อกฎหมายดั่งขึ้น เสียงปิ่นก่เจียบลง?

หลังจากการสืบพยานที่ศาลแขวงพิษณุโลกสิ้นสุดลง ผู้พิพากษาก็ได้ให้เหตุผลและแนวทางในคำตัดสินว่าการจัดกิจกรรมดังกล่าวเป็นความผิดต่อพระราชบัญญัติการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินฯ พิพากษาหลังบรรเทาโทษลดโทษให้หนึ่งในสาม คงจำคุก 4 เดือน และปรับ 6,000 บาท ให้รอการลงโทษไว้ 1 ปี³⁹ โดยให้เหตุผลว่าช่วงเวลาดังกล่าวเกิดโรคแพร่ระบาดซึ่งมีความร้ายแรง รัฐบาลได้ออกกฎหมายประกาศพระราชกำหนดฉุกเฉินฯ มาเพื่อป้องกันโรค จำเลยจะอ้างสิทธิการชุมนุมและเสรีภาพในการแสดงออกตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยไม่ได้ ในสถานการณ์ฉุกเฉินจำเลยจึงถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญบ้างและจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดเพื่อความปลอดภัยของสังคม ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น

“การที่นายกรัฐมนตรีและเจ้าหน้าที่ของรัฐมีประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินในเขตท้องที่ทั่วราชอาณาจักร กับมีประกาศ ออกข้อกำหนดและคำสั่งเกี่ยวกับการห้ามมิให้มีการชุมนุม การทำกิจกรรม การมั่วสุม หรือรวมกลุ่มของบุคคลเพื่อป้องกันและลดความเสี่ยงต่อการแพร่โรคติดต่อเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เพื่อควบคุมและป้องกันโรคแก่ประชาชนทั่วไปให้ได้รับความปลอดภัย”⁴⁰

“เมื่อการกระทำของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นการกระทำที่มีกฎหมายรับรองให้กระทำได้ จำเลยในฐานะประชาชนจึงสมควรทำหน้าที่พลเมือง ด้วยการปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด กับเคารพและไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่กระทำการใดที่อาจก่อให้เกิดความแตกแยกหรือเกลียดชังในสังคม รวมทั้งให้ความร่วมมือในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย อันเป็นหน้าที่ของปวงชนชาวไทย ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 มาตรา 50 บัญญัติไว้”⁴¹

ของโรคติดต่อเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือโรคโควิด 19 เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ หรือเป็นกิจกรรมที่ได้รับการยกเว้น

³⁹ ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน, “ศาลลงจำคุก 6 เดือน ‘เกมส์ ปุณณเมธ’ เหตุจัดการม็อบพิษณุโลก แต่ให้รอลงอาญา แม้จำเลยจัดอย่างระมัดระวังการแพร่ระบาดโรคแล้ว,” เผยแพร่เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2566, <https://tlhr2014.com/archives/53631>.

⁴⁰ คำพิพากษาของศาลแขวงพิษณุโลก. คดีหมายเลขดำ อ.235/2565 คดีหมายเลขแดงที่ อ.293/2566 ระหว่างพนักงานอัยการคดีศาลแขวงพิษณุโลก กับ นายปุณณเมธ หรือเกมส์ อันอารี, วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2566.

⁴¹ เพิ่งอ้าง

“จำเลยจะอ้างสิทธิเสรีภาพที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 มาตรา 50 วรรค 1 อันเป็นบททั่วไปมาเป็นมูลฐานให้จำเลยสามารถกระทำละเมิดต่อกฎหมาย และถือว่าเป็นการชุมนุมโดยสงบหาได้ไม่ การที่จำเลยกับพวกใช้ถนน หรือไหล่ทางของถนนอันเป็นส่วนหนึ่งของทางหลวง เป็นที่ชุมนุมจัดกิจกรรม ‘Car Park’ ขับเคลื่อนขบวนกล่าวปราศรัยโจมตีรัฐบาลไป ตามเส้นทางต่าง ๆ ในจังหวัดพิษณุโลก จึงเป็นการชุมนุมหรือรวมกลุ่มหรือจัด กิจกรรมและอาจเป็นอันตรายแก่บุคคลที่ร่วมชุมนุมหรือสัญจรไปมาบนทางหลวง และบริเวณข้างเคียงได้รับเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 แล้ว”⁴²

คำพิพากษาแสดงให้เห็นถึงการมองว่ากำหนดขอบเขตของสิทธิ เสรีภาพการชุมนุมตาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเป็นประการที่รัฐมีความชอบธรรมที่จะทำได้เพื่อปิดปราบปรามเหตุร้าย โรคติดต่อร้ายแรงโดยให้ความสำคัญกับหน้าที่พลเมืองในการการเคารพกฎหมายบ้านเมือง ที่ออกมาเพื่อความปลอดภัยของบุคคลอื่นซึ่งก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อการแพร่เชื้อโรคไวรัสโคโรนา 2019 และมองว่าการกระทำของจำเลยที่ยืนปราศรัยหลังรถกระบะเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีลาออก นั้นเป็นการทำให้เกิดความแตกแยกหรือเกลียดชังในสังคม เมื่อจำเลยจงใจฝ่าฝืนก็ย่อมเป็นความผิด ตาม พ.ร.ก. ฉุกเฉินฯ แล้ว⁴³ จำเลยอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลชั้นต้น

ต่อมาในคดีเดียวกันนี้ได้มีคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ภาค 6⁴⁴ วินิจฉัยในประเด็น เดียวกัน โดยพิพากษายกฟ้องจำเลย ด้วยเหตุผลโดยสรุปว่าพระราชกำหนดการบริหารราชการใน สถานการณ์ฉุกเฉินที่ประกาศใช้ในช่วงเวลาดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันการแพร่กระจายของ เชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เป็นวงกว้าง และการบังคับใช้กฎหมายต้องมีความระมัดระวังอย่างยิ่งว่า เหมาะสมกับพฤติการณ์และสถานการณ์หรือไม่ ซึ่งพฤติการณ์ใช้ยานพาหนะเปิดไฟหน้ารถ บีบแตร ถือป้ายและชูสามนิ้วเป็นการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ ผู้ชุมนุมต่างใส่หน้ากากอนามัยและอยู่บน

⁴² เพิ่งอ้าง

⁴³ คำพิพากษาของศาลแขวงพิษณุโลก. คดีหมายเลขดำ อ.235/2565 คดีหมายเลขแดงที่ อ.293/2566 ระหว่าง พนักงานอัยการคดีศาลแขวงพิษณุโลก กับ นายปณณเมธ หรือเกมส์ อันอารี, วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2566.

⁴⁴ คำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ภาค 6. คดีหมายเลขดำ อ.1617/2566 คดีหมายเลขแดง อ.3100/2566 ระหว่าง พนักงานอัยการคดีศาลแขวงพิษณุโลก กับ นายปณณเมธ หรือเกมส์ อันอารี, วันที่ 30 ตุลาคม 2566.

ยานพาหนะของตนเองย่อมไม่ใช่สถานที่แออัด หรือยุ่งให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยเสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของ และสิทธิการชุมนุมดังกล่าวย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

“การบังคับใช้กฎหมายต้องมีความระมัดระวังอย่างยิ่งว่าเหมาะสมกับพฤติการณ์และสถานการณ์หรือไม่ ซึ่งตามพฤติการณ์ของจำเลยและกลุ่มผู้ชุมนุมที่ใช้ยานพาหนะ โดยเปิดไฟหน้ารถ ปับแตรรถ ถือป้ายและชูนิ้วมือสามนิ้ว เป็นการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์กิจกรรม ‘CAR PARK พิชณโลก’ โดยขับแล่นไปตามถนนในตัวเมืองพิจิตรนั้นไม่มีกิจกรรมที่สัมผัสใกล้ชิดกัน โดยผู้ร่วมชุมนุมต่างใส่หน้ากากอนามัยและอยู่บนยานพาหนะของตนเอง ย่อมไม่ใช่สถานที่แออัด หรือยุ่งให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยเสี่ยงต่อการระบาดของโรค หรือชุมนุมในลักษณะมั่วสุมอันเป็นเหตุที่จะก่อให้เกิดการแพร่ระบาดของแต่อย่างใด”⁴⁵

“เมื่อพิจารณาถึงพฤติการณ์และลักษณะการชุมนุมของจำเลยกับกลุ่มผู้ร่วมชุมนุม ซึ่งขบวนยนต์และรถจักรยานยนต์ไปตามทางสาธารณะซึ่งเป็นที่โล่ง โดยกลุ่มผู้ร่วมชุมนุมมีการสวมหน้ากากอนามัยและต่างอยู่บนรถยนต์และรถจักรยานยนต์ของตนเองเหมือนกับประชาชนทั่วไปที่ใช้ยานพาหนะสัญจรตามท้องถนน ดังนี้ โอกาสที่จำเลยและกลุ่มผู้ร่วมชุมนุมจะแพร่เชื้อโรคหรือเสี่ยงที่จะได้รับการติดเชื้อไวรัสโคโรนา หรือโควิด-19 จึงอยู่ในระดับต่ำ”⁴⁶

“การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือโควิด-19 ในท้องที่เกิดเหตุมิได้อยู่ในภาวะคับขันอันมีมาอย่างฉุกเฉินและร้ายแรงแต่อย่างใด ทั้งการชุมนุมดังกล่าวไม่ปรากฏว่าจำเลยและกลุ่มผู้ร่วมชุมนุมได้ทำการปิดถนนหรือมั่วสุมกันกระทำการใดอันเป็นการยุ่งให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อย อันกระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น ซึ่งจำเลยก็นำสืบต่อว่าประชาชนมีเสรีภาพในการชุมนุมเพื่อแสดงความคิดเห็นทางการเมืองตามที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองไว้ การกระทำของจำเลยกับกลุ่มผู้ร่วมชุมนุมจึงเป็นการใช้เสรีภาพในการชุมนุมโดย

⁴⁵ เพิ่งอ้าง

⁴⁶ เพิ่งอ้าง

สงบและปราศจากอาวุธ ซึ่งได้รับความคุ้มครองรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 25 วรรคแรก”⁴⁷

“ดังนั้นการบังคับใช้กฎหมายหรือข้อกำหนดหรือคำสั่งและประกาศต่างๆ ซึ่งออกตามพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.2548 จึงต้องนำมาบังคับใช้อย่างระมัดระวัง โดยต้องคำนึงถึงเรื่องเสรีภาพในการชุมนุมของบุคคลตามรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศที่ได้บัญญัติรับรองไว้ด้วย เมื่อข้อเท็จจริงฟังได้ว่าการชุมนุมดังกล่าวมิได้กระทบต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐ หรืออาจทำให้ประเทศหรือส่วนใดส่วนหนึ่งของประเทศตกอยู่ในสภาวะคับขันอันมีมาอย่างฉุกเฉินและร้ายแรง หรือละเมิดต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น”⁴⁸

เมื่อพิจารณาทั้งสองคำพิพากษาจะเห็นว่ามีการรับฟังพยานหลักฐานและการพิจารณาข้อกฎหมายแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงในทุกประเด็น ดังจะสรุปได้ต่อไปนี้

ประเด็นแรก คือการรับฟังว่าเป็น “ความเสี่ยง” ต่อการแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนาไวรัส 2019 หรือเป็นพื้นที่แออัด โดยศาลชั้นต้นให้เหตุผลของนายกรัฐมนตรีในการประกาศใช้ พ.ร.ก. ฉุกเฉินฯ โดยถูกต้องเพื่อป้องกันการแพร่กระจายเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 การชุมนุมย่อมมีความเสี่ยงต่อการสัมผัสใกล้ชิดและอาจเกิดอันตรายแก่บุคคลที่สัญจรไปมา ส่วนศาลอุทธรณ์ให้เหตุผลว่าการชุมนุมไม่มีกิจกรรมติดต่อสัมผัสกัน อีกทั้งสถานการณ์โรคโคโรนา 2019 ในจังหวัดพิษณุโลกไม่ได้มีความร้ายแรงจนถึงขนาดเป็นภัยต่อความมั่นคงตามนิยามของคำว่า “สถานการณ์ฉุกเฉิน”

ประเด็นที่สอง คือการรับฟังว่าการชุมนุมเป็นการยุยงให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อย โดยศาลชั้นต้นเห็นว่าการชุมนุมดังกล่าวอาจก่อให้เกิดความแตกแยกหรือเกลียดชังในสังคมซึ่งจำเลยในฐานะเป็นพลเมืองควรจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่บุคคลอื่นการที่จำเลยฝ่าฝืนจึงเป็นความผิด ส่วนศาลอุทธรณ์ฟังว่าจำเลยใช้สิทธิเสรีภาพการชุมนุมโดยสงบและสิทธิการแสดงความคิดเห็นซึ่งเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญฯ จำเลยไม่ได้ทำการปิดถนนหรือมั่วสุมกันซึ่งเห็นถึงความแตกต่างอย่างสิ้นเชิงต่อการมอง “ความสงบเรียบร้อย”

⁴⁷ เพิ่งอ้าง

⁴⁸ เพิ่งอ้าง

ประเด็นที่สาม คือการบังคับใช้กฎหมาย พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ ของศาลชั้นต้นพิจารณาเพียงว่ามี การออกกฎหมายมาเพื่อห้ามการชุมนุมที่เสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของโรคหรือไม่ในพื้นที่แออัดหรือยุ้งให้ เกิดความไม่สงบเรียบร้อยเมื่อมีการชุมนุมขึ้นจำเลยจึงมีความผิดแล้ว ในทางกลับกันศาลอุทธรณ์เห็น ว่าการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวจะต้องมีความระมัดระวังซึ่งพิจารณารวมถึงสถานการณ์ความ ร้ายแรงของโรคซึ่งในขณะนั้นสถานการณ์ไม่ได้มีความร้ายแรงอันจะแพร่ระบาดเป็นวงกว้างและจะ ทำให้ประเทศตกอยู่ในสภาวะคับขันตามนิยามของคำว่า “สถานการณ์ฉุกเฉิน”

ประเด็นที่สี่ คือการพิจารณาว่าจำเลยมีสิทธิ เสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร ไทยในการชุมนุมหรือไม่ซึ่งศาลชั้นต้นเห็นว่าจำเลยไม่อาจอ้างสิทธิตามรัฐธรรมนูญได้ เนื่องด้วยการ ใช้สิทธิเสรีภาพของประชาชนจะต้องอยู่ภายใต้กฎหมายหรือไม่ขัดแย้งต่อรัฐธรรมนูญเพราะกฎหมาย ที่ตราขึ้นเพื่อจัดระเบียบและรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองเป็นสำคัญ เมื่อจำเลยฝ่าฝืนจึงมี ความผิดแล้ว ในทางกลับกันศาลอุทธรณ์ให้เหตุผลว่าการกระทำของจำเลยเป็นการชุมนุมโดยสงบ และปราศจากอาวุธและเสรีภาพการแสดงความคิดเห็นตามรัฐธรรมนูญซึ่งได้รับความคุ้มครอง

ดังนั้น หากพิจารณาตามคำพิพากษาของศาลชั้นต้นจะเห็นอุดมการณ์ตุลาการใน คำพิพากษาอย่างชัดเจนที่พร้อมที่จะสนับสนุนกฎหมายที่ออกโดยรัฐบาลและส่งเสริมกลไกรัฐเชิง อุดมการณ์ในการกดปราบ ในการมีมุมมองต่อเหตุการณ์เดียวกันที่ให้ผลออกมาแตกต่างกันอย่าง ลื่นเชิงซึ่งหากประชาชนได้แย้งหรือท้าทายรัฐ (บาล) และการออกมาชุมนุมทางการเมืองในห้วง ต้องห้ามจะถือว่าเป็นการใช้สิทธิและเสรีภาพกระทบต่อความมั่นคงและจะต้องได้รับโทษตาม กฎหมาย⁴⁹ และจะไม่สามารถอ้างสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญได้อีกซึ่งแสดงให้เห็นอุดมการณ์ ตุลาการที่ส่งเสริมลักษณะของกลไกปราบปรามหรือกดปราบของรัฐผ่านคำพิพากษา ในอีกด้านหนึ่ง คำพิพากษาของศาลอุทธรณ์แสดงให้เห็นอุดมการณ์ด้านเสรีประชาธิปไตยซึ่งคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน เสรีภาพในการชุมนุมและแสดงออกของประชาชนตามรัฐธรรมนูญซึ่งขัดแย้งกับกลไกรัฐเชิง อุดมการณ์ซึ่งเห็นว่าอุดมการณ์ตุลาการจะเกิดปัญหาทันทีเมื่ออยู่ในภาวะที่รัฐที่มีความคลุมเครือ และมีปัญหาด้านความชอบธรรมในการบัญญัติกฎหมาย ผู้พิพากษาอาจตกอยู่ภายใต้กลไกรัฐเชิง

⁴⁹ ศุภณัฐ บุญสด, “อุดมการณ์ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขในคำพิพากษาของศาล,”

CMU Journal of Law and Social Science 16, ฉ. 2, <https://so01.tc-i-thaijo.org/index.php/CMUJLSS/article/view/267819/175810>.

อุดมการณ์หรือโต้แย้งการกดปราบของกลไกรัฐกดปราบอย่างเข้มแข็งด้วยการให้ความเคารพสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญตามสากล

เมื่อเปรียบเทียบเหตุผลและการให้คุณค่าของทั้งสองคำพิพากษาจะพบว่า “ทัศนะ” ต่อ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ และพฤติการณ์การชุมนุมของประชาชนดังกล่าวที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง คำพิพากษาไม่ต่างกับกระຈະທ້ອນเบื้องหลังความคิดและการให้คุณค่าภายใต้คุณค่าบางประการของผู้พิพากษาไม่ว่าจะเป็นมุมมองที่ให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการรักษาอำนาจของรัฐ (บาล) เช่น การให้เหตุผลว่าการที่จำเลยปราศรัยเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีลาออกเป็นการทำให้เกิดความแตกแยกหรือเกลียดชังในสังคม จึงมีลักษณะการยุยงให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยหรือการยอมรับหากประชาชนอาจถูกจำกัดเสรีภาพเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยแต่ในอีกด้านหนึ่งตามข้อเท็จจริงเดิม เมื่อมองจากผู้พิพากษาที่มีมุมมองต่างออกไปในชั้นอุทธรณ์กลับได้เหตุผลที่ตรงกันข้ามซึ่งกลับให้ความสำคัญต่อสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ เช่น การชุมนุมด้วยความสงบเรียบร้อยไม่กระทบต่อความมั่นคงเป็นการใช้สิทธิเสรีภาพในการชุมนุมเพื่อแสดงออกความคิดเห็นตามที่รัฐธรรมนูญได้รับรองไว้ ความแตกต่างอย่างรุนแรงเหล่านี้สะท้อนให้เห็นทัศนะของผู้พิพากษาต่อผู้ชุมนุมทางการเมืองว่ามองเห็นเป็นประชาชนที่ออกมาใช้สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญหรือจะมองว่าเป็น “ตัวปัญหาในสังคม”⁵⁰

ข้อสังเกตที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือแม้ว่ามีการออกกฎหมายและบังคับใช้พระราชกำหนดฉุกเฉินฯ รวมทั้งศาลชั้นต้นจะมีคำพิพากษาลงโทษจำเลยในยุครัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชาก็ตาม แต่หลังจากการเลือกตั้งในวันที่ 14 พ.ค. 2566 โดยรัฐบาลพรรคเพื่อไทยแถลงจัดตั้งรัฐบาลเมื่อ 21 ส.ค. 2566 ศาลอุทธรณ์ภาค 5 ก็มีคำพิพากษากลับคำพิพากษาของศาลชั้นต้นในวันที่ 30 ต.ค. 2566

เป็นที่ประจักษ์ว่าแม้ว่าจะไม่มีคำพิพากษาที่เป็นบรรทัดฐานหรือไม่มีคำพิพากษาก็จะเผยให้เห็นอคติ การให้เหตุผลที่แกว่งไปมาโดยแต่ละคำพิพากษาย่อมมีเอกลักษณ์เฉพาะตามพื้นฐานความคิดซึ่งอาจไม่สามารถเชื่อมโยงไปถึงทฤษฎีหรือแนวทางปฏิบัติใดๆ และปล่อยให้คู่ความและ

⁵⁰ วัชรพล ดิริ, “การใช้อำนาจของรัฐบาลในสถานการณ์การระบาดของโควิด-19 กับการชุมนุมทางการเมืองในประเทศไทย ช่วง พ.ศ.2563-2565,” วิทยานพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2567.

ทนายความคาดเดาผลที่ไม่แน่นอนในแต่ละคดีเอาตนเอง⁵¹ การแก่งไปมาของเหตุผลเพื่อได้ผลและทิศทางของสังคมและการเมืองที่แตกต่างกัน เราจะอยู่ในรัฐที่ให้คุณค่าต่อคำสั่งรัฐาธิปัตย์ หรือสิทธิเสรีภาพของประชาชน นั้นมีอุดมการณ์เป็นตัวกำหนดและยังมีอิทธิพลต่อการตีความของศาลโดยตรง

4. ว่าด้วยกลไกรัฐเชิงอุดมการณ์ และการแย่งชิงพื้นที่ทางความคิดผ่านคำพิพากษา

ในงานชิ้นนี้จะไม่แบ่งแยกว่าผู้พิพากษาคนใดเป็นอนุรักษนิยมหรือเสรีนิยม เนื่องจากการวิเคราะห์ “อุดมการณ์” ในคำพิพากษามีความซับซ้อนกว่านั้นและผู้พิพากษาที่เรียกได้ว่ามีแนวคิดเป็นอนุรักษนิยมสูงแต่อาจมีคำพิพากษาที่เป็นเสรีนิยมได้หากมีข้อเท็จจริงบางประการที่เปลี่ยนไปในคดีอื่น หรือผู้พิพากษาที่เรียกได้ว่ามีแนวคิดเสรีนิยมอาจมีคำพิพากษาอย่างอนุรักษนิยมในอีกบริบทหนึ่งก็ได้ซึ่งสิ่งนี้จะประกอบกันเป็นอุดมการณ์มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องจำนวนมากและมีความไหลลื่นพลวัตไป ดังนั้นการวิเคราะห์และสรุปในงานชิ้นนี้จะกล่าวถึง อุดมการณ์ตุลาการ องค์กรตุลาการและการแย่งชิงพื้นที่ทางความคิดผ่านคำพิพากษา

เมื่อเปรียบเทียบเหตุผลจากทั้งสองคำพิพากษาแสดงให้เห็นอุดมการณ์ตุลาการที่ยึดมั่นในคุณค่าที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงผ่านถ้อยคำในคำพิพากษาโดยคำพิพากษาของศาลชั้นต้นให้ความสำคัญต่อการรักษาอำนาจรัฐและกลไกรัฐกดปราบโดยมองว่าการออกมาชุมนุมเรียกร้องทางการเมืองกลายเป็นปัญหาของสังคมที่จะต้องจัดการและเห็นว่าประชาชนจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดไม่อาจอ้างรัฐธรรมนูญเพื่อฝ่าฝืนกฎหมายที่ออกโดยรัฐบาล โดยอ้างเหตุผลด้านความปลอดภัยโดยรวมแต่คำพิพากษาของศาลอุทธรณ์กลับให้คุณค่าต่อหลักสิทธิมนุษยชนสากล เสรีภาพของประชาชนในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธตามรัฐธรรมนูญและพิจารณาความหนักเบาของสถานการณ์ในการบังคับใช้ แสดงให้เห็นถึงความไม่แน่นอน ไม่มีบรรทัดฐานจากการให้คุณค่าที่ต่างกัน

⁵¹ Caleb Nelson, "Stare Decisis and Demonstrably Erroneous Precedents," *Virginia Law Review* 87, no. 1 (2001): 1–84.

เป้าหมายในของคำพิพากษาทั้งสองฉบับย่อมมีเป้าหมายอย่างเดียวกันเพื่อรักษาความสงบสุขในสังคมแต่การจะไปถึงเป้าหมายนั้นผู้พิพากษาใช้อุณหภูมิของตนเองในการมองแตกต่างกันออกไป ดังนั้นผู้เขียนเห็นว่าการยอมรับว่ามี “อุดมการณ์” ในการตัดสินใจทางการเมืองอย่างปฏิเสธไม่ได้ นั้น เป็นหนทางในการมองเห็นความจริงในกระบวนการยุติธรรมและการต่อยอดทางความคิดเพื่อส่งเสริมความยุติธรรม เนื่องด้วยเราไม่อาจกล่าวได้ว่าอำนาจในการตัดสินใจตัดสินชี้ขาดด้วยเหตุผลนานาประการและอุดมการณ์ของผู้พิพากษา และกล่าวว่าสิ่งนั้นคือความยุติธรรม จะหมายถึงความยุติธรรมอย่างแท้จริงได้อย่างไร

ที่ผ่านมามีบทบาทขององค์กรตุลาการถูกนำไปเป็นหนึ่งในกลไกการรักษากฎหมายของรัฐ และถูกใช้เปรียบเป็นหนึ่งในเครื่องมือทางการเมืองเสมอมา โดยอำนาจในการตัดสินชี้ขาดความผิดหรือความถูกต้อง อาจเป็นอันตราย เนื่องจากสถาบันตุลาการและผู้พิพากษามักจะมีความเป็นอนุรักษ์นิยมสูงมาก ไม่ชอบความขัดแย้ง ไม่กล้าเสี่ยงหรือเปลี่ยนแปลง⁵² ในขณะที่คำพิพากษาของศาลส่งผลกระทบต่อสังคมเป็นวงกว้าง โดยเฉพาะในคดีการเมืองที่สามารถกำหนดทิศทางการเมืองของประเทศผ่านคำพิพากษาได้ ที่ผ่านมามีประเด็นวิพากษ์วิจารณ์อำนาจและบทบาทของ “ตุลาการการเมือง” มาอย่างต่อเนื่อง⁵³

อีกประเด็นสำคัญที่ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าการใช้มุมมองในการพิพากษาของตุลาการอาจถูกครอบงำของกลไกของรัฐซึ่งอุดมการณ์ไม่ว่าโดยจะรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวภายใต้โครงสร้างทางการเมืองที่เต็มไปด้วยกลไกของรัฐซึ่งอุดมการณ์ที่ครอบงำการทำงานของผู้พิพากษา การอ้างกฎหมายของรัฐ (บาล) เพื่อโต้แย้งสิทธิและเสรีภาพของประชาชนชาวไทยสามารถทำได้โดยง่ายโดยอ้าง “ความมั่นคงของรัฐ” ซึ่งจากการตัดสินที่ไร้ทิศทางที่ชัดเจนย่อมทำให้เกิดความสับสนในหมู่ประชาชนเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายและทำให้ศาลถูกตั้งคำถามว่าแท้จริงแล้วตุลาการควรจะยึดถือคุณค่าใดกันแน่ โดยเฉพาะในห้วงเวลาอันตึงเครียดในพื้นที่ทางความคิดทางการเมือง

⁵² Stephen Reinhardt, “The Judicial Role in National Security,” *Boston University Law Review* 86 (2006): 1309.

⁵³ ปัทมา สุกงำปิง, “สถาบันตุลาการไทย: ความท้าทายในการแสดงบทบาทอำนาจหน้าที่ในยุคบริบทการเมือง การเมืองที่เสื่อมถอยของสังคม,” *สถาบันพระปกเกล้า*, สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2567, https://kpi.ac.th/media/pdf/M10_50.pdf.

ในสังคมการเมืองแบบประชาธิปไตยซึ่งตั้งอยู่บนฐานเสียงของคนส่วนใหญ่ การใช้อำนาจรัฐ (บาล) มาจำกัดต่อสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนนั้นจะส่งผลกระทบเป็นวงกว้าง และสร้างภาพลักษณ์ขององค์กรตุลาการในฐานะกลไกคดปราบของรัฐ (บาล) การสร้างและคำนึงถึงคุณค่าแบบเสรีประชาธิปไตยจึงเป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะในยุคที่ประชาชนให้ความสำคัญต่อหลักสิทธิมนุษยชนสากลจึงจะทำให้เห็นว่าองค์กรตุลาการเป็นหลักที่พึงพิงของประชาชน สร้างความยุติธรรมและเคารพสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

อย่างไรก็ตาม การเรียกร้องให้ผู้พิพากษาคำนึงถึงอุดมการณ์ตุลาการ หลักนิติธรรมตามรัฐธรรมนูญนั้นคงเป็นไปได้ยาก หากผู้พิพากษาไม่มีความเกี่ยวข้องหรือยึดโยงกับหลักการดังกล่าว ทั้งไม่ต้องรับผิดชอบโดยตรงต่อประชาชนหรือตามกฎหมายใดๆ ถึงแม้ว่าเขาจะพิพากษาย้อนแย้งไปจากสิทธิพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดก็ตาม ด้วยการอ้างอยู่บนหลักความเป็นอิสระและโลดแล่นไปตามบทบาทที่ปลอดภัยต่ออาชีพการงานและหากผู้พิพากษาไม่มีอุดมการณ์ตุลาการที่ชัดเจนก็จะทำให้ไม่มีหลักเกณฑ์ว่าจะตีความกฎหมายอย่างไร ให้คุณค่าต่อสิ่งใด มีการใช้เหตุผลที่คาดเดาไม่ได้ทำให้การตีความเหล่านี้ไร้ขอบเขตและยังใช้ดุลยพินิจมากเท่าใด โอกาสที่จะใช้อคติส่วนตัวครอบงำกระบวนการทางกฎหมายก็มากขึ้นเท่านั้น⁵⁴

ดังนั้น การมีผู้พิพากษาที่ยึดหลักมีอุดมการณ์ตุลาการแบบนิติธรรม ในระบอบประชาธิปไตยและยึดถือหลักการตามรัฐธรรมนูญอาจสามารถลดทอนความล้นเกินของอุดมการณ์ทางการเมืองของผู้พิพากษาแต่ละคนที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองไปคนละทิศละทาง และลดทอนกลไกรัฐเชิงอุดมการณ์ ลดการบิดเบือนกฎหมายและการใช้อำนาจอย่างล้นเกินไม่มีอะไรมาควบคุมแต่อย่างใดก็ได้ ก็เป็นการยากที่จะแยกผู้พิพากษาออกไปจากอุดมการณ์ทางการเมือง และแม้ไม่ว่าจะรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม ผู้พิพากษาก็สามารถใช้เหตุผลของตัวเองเพื่อนำไปสู่คำตัดสินได้เต็มที่ด้วยอคติทางการเมืองได้อยู่ดี

ผู้เขียนค้นพบว่าเราไม่อาจปฏิเสธได้ว่าผู้พิพากษามีอุดมการณ์แฝงอยู่ในคำพิพากษา แต่อ้างอิงของความเป็นกลางในการพิจารณาคดีกลับถูกกลบเกลื่อนด้วยการตีความกฎหมาย ดังนั้น

⁵⁴ Benjamin Oliphant, “A Clearly Articulated View of How Judges Should Judge Can Improve Decision-Making and Accountability,” October 5, 2015, <https://policyoptions.irpp.org/magazines/october-2015/stephen-harper-and-the-judiciary/in-defence-of-judicial-ideology/>.

จึงควรยอมรับและพูดคุยกันถึง “คุณค่า” หรือ “อุดมการณ์ตุลาการ” ที่ผู้พิพากษาศรียึดถือในสังคมควรจะเป็นเช่นไรกันโดยตรงไปตรงมา ไม่ว่าจะเป็นการจะยึดถืออุดมการณ์ทางการเมือง หรือการยึดถือต่ออุดมการณ์ตุลาการตามหลักนิติธรรม ผู้เขียนเห็นว่าการพิจารณาคดีของผู้พิพากษามีความยึดโยงกับประชาชนอยู่น้อยมาก แต่กลับพึ่งพิงอยู่กับระบบโครงสร้างรัฐที่พร้อมจะใช้กลไกรัฐเชิงอุดมการณ์เพื่อกดปราบประชาชน ในขณะที่หากผู้พิพากษายึดมั่นในอุดมการณ์ตุลาการในระบอบรัฐธรรมนูญ และเคารพสิทธิพื้นฐานของประชาชนอย่างแท้จริงแล้วเราจะพบเห็นคำพิพากษาที่ยืนยันหลักการเหล่านั้นมากขึ้น

ดังนั้นการส่งเสริมให้องค์กรตุลาการมีความยึดโยงกับประชาชนโดยผู้พิพากษาศรียึดถือมีความรับผิดชอบต่อเหตุผลของตนเองมีความโปร่งใสและตรวจสอบได้ ลดการผูกโยงต่อภาครัฐเพียงอย่างเดียวซึ่งเสี่ยงต่อการนำไปใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองก็เป็นช่องทางที่จะทำให้เพิ่มความน่าเชื่อถือขององค์กรตุลาการในหมู่ประชาชน เพิ่มความเป็นสากลและเพิ่มการให้คุณค่าและความเคารพสิทธิและเสรีภาพของประชาชนของผู้พิพากษา

References

- Benjamin Oliphant. "A Clearly Articulated View of How Judges Should Judge Can Improve Decision-Making and Accountability." October 5, 2015.
<https://policyoptions.irpp.org/magazines/october-2015/stephen-harper-and-the-judiciary/in-defence-of-judicial-ideology/>.
- Richard D. Wolff. *Capitalism: Lessons for the Left*. University of Massachusetts Amherst, 2004.
https://scholarworks.umass.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1076&context=eco_n_workingpaper.
- Claudio Corradetti and Oreste Pollicino. "The 'War' Against Covid-19: State of Exception, State of Siege, or (Constitutional) Emergency Powers?: The Italian Case in Comparative Perspective." *German Law Journal* 22 (2021): 1016–1071.
- Cole, Nicki Lisa, Ph.D. "Theories of Ideology." *ThoughtCo*. February 16, 2021.
<https://thoughtco.com/ideology-definition-3026356>.
- Ilaw. "ประกาศพรก.ฉุกเฉิน ห้าในหกครั้ง ยกเลิกทันทีเมื่อเหตุจำเป็นสิ้นสุดแล้ว." 9 พฤษภาคม 2563. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2567. <https://ilaw.or.th/node/5653>.
- Ilaw. "สืบเหตุผลที่ 'ประยุทธ์' ไม่ควรอ้างว่า เป็นนายกฯ จากการเลือกตั้ง." 5 มิถุนายน 2562. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2567 <https://www.ilaw.or.th/articles/3556>.
- Joshua B. Fischman and David S. Law. "What Is Judicial Ideology, and How Should We Measure It?" *Journal of Law and Policy* 29, no. 1 (2009).
<https://journals.library.wustl.edu/lawpolicy/article/id/778/>.
- Keith E. Whittington. *Law and Politics: Critical Concepts in Political Science*. Princeton University, December 2012.
- Nelson, Caleb. "Stare Decisis and Demonstrably Erroneous Precedents." *Virginia Law Review* 87, no. 1 (2001): 1–84.

- Richard A. Posner. "Against Constitutional Theory." *University of Chicago Law School*.
https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2854&context=journal_articles.
- Stephen Reinhardt. "The Judicial Role in National Security." *Boston University Law Review* 86 (2006): 1309.
- Thai PBS. "ราชกิจจา ประกาศยกเลิก พ.ร.ก.ฉุกเฉิน มีผล 1 ต.ค.นี้." 30 กันยายน 2565. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2567. <https://www.thaipbs.or.th/news/content/319999>.
- เข้มทอง ต้นสกุลรุ่งเรือง. "จาก 'ตุลาการภิวัตน์' ถึง 'นิติสงคราม': สงครามไม่มีวันแล้วเสร็จของปึกชาวไทย." 20 กุมภาพันธ์ 2563. <https://www.the101.world/judicialization-of-politics-and-lawfare/>.
- กาญจนา แก้วเทพ. *สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับการสื่อสารศึกษา*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์, 2551.
- กาญจนา นาวิกนนท์. "วิถีใหม่ภายใต้บริบท 'New Normal' ในสถานการณ์ฉุกเฉิน: ปัญหาความเหมาะสมจำเป็นของพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.2548 ในการรับมือการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส SARS-CoV-2." *วารสารนิติปริทัศน์* 1, ฉ. 2 (พฤษภาคม 2564). <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/NitiPariJ/article/view/248448/168483>.
- กึ่งกาญจน์ เอี่ยมละออ. *การแข่งขันในการครองอำนาจนำทางความคิดระหว่างพรรคเพื่อไทยและพรรคประชาธิปัตย์ในการหาเสียงเลือกตั้งวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2554*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2555.
- คำพิพากษาของศาลแขวงพิษณุโลก. คดีหมายเลขดำ อ.235/2565 คดีหมายเลขแดงที่ อ.293/2566 ระหว่างพนักงานอัยการคดีศาลแขวงพิษณุโลก กับ นายปณณเมธ หรือเกมส์ อันอารี, 16 กุมภาพันธ์ 2566.
- คำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ภาค 6. คดีหมายเลขดำ อ.1617/2566 คดีหมายเลขแดง อ.3100/2566 ระหว่างพนักงานอัยการคดีศาลแขวงพิษณุโลก กับ นายปณณเมธ หรือเกมส์ อันอารี, 30 ตุลาคม 2566.
- ชาย ไชยชิต. "'ศาล' ในฐานะสถาบันทางการเมือง: มิติการศึกษาและทิศทางการเมืองเปรียบเทียบ." *วารสารสถาบันพระปกเกล้า* 6, ฉ. 2.

ปัทมา สุปำปง. “สถาบันตุลาการไทย: ความท้าทายในการแสดงบทบาทอำนาจหน้าที่ในยุคปฏิรูปการเมือง กับความเชื่อมั่นของสังคม.” *สถาบันพระปกเกล้า*. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2567. https://kpi.ac.th/media/pdf/M10_50.pdf.

ปานทอง สุ่มมัตย์ และคณะ. *ความเป็นภววิสัยในการตัดสินคดี*. เชียงใหม่: สำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาภาค 5.

ยุทธพร อีสระชัย. “รัฐประหาร 2557 (คสช.).” *สถาบันพระปกเกล้า*.

วัชรพล ศิริ. “การใช้อำนาจของรัฐบาลในสถานการณ์การระบาดของโควิด-19 กับการชุมนุมทางการเมืองในประเทศไทย ช่วง พ.ศ.2563-2565.” *วิทยานพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, 2567.

ศุภณัฐ บุญสด. “อุดมการณ์ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขในคำพิพากษาของศาล.” *CMU Journal of Law and Social Science* 16, ฉ. 2. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/CMUJLSS/article/view/267819/175810>.

ศูนย์ทนายเพื่อสิทธิมนุษยชน. “ตุลาคม 2566 ยอดรวมผู้ถูกดำเนินคดีทางการเมืองรวม 1,930 คน.” สืบค้นเมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน 2566.

ศูนย์ทนายเพื่อสิทธิมนุษยชน. “ศาลแขวงเชียงใหม่ปรับ 3 อดีตนักศึกษา มข. คนละ 4,000 บาท เหตุเดินขบวนไปแจ้งความตำรวจใช้ความรุนแรงปี 63 แม้ไม่มีผู้ติดเชื้อจากชุมนุม.” 29 พฤษภาคม 2567.

ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน. “ศาลลงจำคุก 6 เดือน ‘เกมส์ ปุณณเมธ’ เหตุจัดการมือบิพิษณุโลก แต่ให้รอลงอาญา แม้จำเลยจัดอย่างระมัดระวังการแพร่ระบาดโรคแล้ว.” 16 กุมภาพันธ์ 2566.

สมชาย ปรีชาศิลปกุล. “ทำไมผู้พิพากษาจึงบิดเบือนการใช้กฎหมาย.” 12 กรกฎาคม 2565.

สมชาย ปรีชาศิลปกุล. “สมชาย ปรีชาศิลปกุล: ผู้พิพากษามีไขปากที่เปล่งเสียงของกฎหมาย.” *CMU Journal of Law and Sciences* 15, ฉ. 2.

สรารัฐ ทับทอง. “ความท้าทายครั้งใหม่กับการใช้ พ.ร.ก.ฉุกเฉิน จัดการโรคระบาดเป็นครั้งแรก.” สืบค้นเมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน 2566. <https://themomentum.co/thailand-state-of-emergency-fight-covid-19/>.

สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ. *คำอธิบาย เรื่อง การใช้พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.2548*. สืบค้นเมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน 2566.

<https://www.nsc.go.th/wp-content/uploads/2021/01/คำอธิบาย-พรก.pdf>.